

Щодо диверсифікації та діджиталізації освітнього простору в Україні: тренди глобалізації

*Цапко Алла Миколаївна¹, Ковтун Анна Володимирівна²,
Білецька Світлана Анатоліївна³*

Опубліковано	Секція	УДК
10.02.2023	Освіта/Педагогіка	37.01:044(477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7664705>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено дослідженню трендів глобалізації в сфері діджиталізації та диверсифікації сучасного освітнього простору. Розглянуто трактування термінів «діджиталізація» та «диверсифікація» різними вітчизняними і зарубіжними науковцями, а також наведено власні розуміння цих процесів.

Встановлено, що діджиталізація та диверсифікація відкривають нові шляхи для персоналізованої підтримки та індивідуальних підходів, які враховують здібності, вподобання та широту наукових інтересів здобувачів освіти. Цифровий освітній простір сучасних закладів освіти сприяє навчанню у гнучкому мобільному форматі.

Розглянуто основні переваги діджиталізації освіти. Встановлено, що завдяки діджиталізації освітній процес стає персоналізованим, доступним та гнучким. Це створює комфортні умови для самонавчання, ефективного розвитку та кар'єрного росту здобувачів освіти. Разом із тим, зазначено, що незважаючи на безумовні переваги діджиталізації освіти, існує й низка проблем, які заважають успішності цього процесу.

Досліджено причини, що вплинули на виникнення диверсифікації освіти та зазначено, що така варіативність сприяє появі нової парадигми, удосконалює систему освіти, робить її більш гнучкою та здатною адаптуватися до сучасних умов, зумовлює появу педагогічних альтернатив, розвиток інтенсивних інноваційних пошуків.

Ключові слова: діджиталізація, диверсифікація, тренди глобалізації, освітній простір, освітній процес, заклади вищої освіти, інформаційні технології.

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, фізико-математичний факультет, кафедра освітології та інноваційної педагогіки, м.Харків, вул. Алчевських, 29, <https://orcid.org/0000-0001-5629-4448>

² кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, факультет дошкільної освіти, кафедра теорії, технологій і методик дошкільної освіти, м.Харків, вул. Алчевських, 29, <https://orcid.org/0000-0002-3720-9313>

³ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, факультет початкового навчання, кафедра теорії і методики природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті, м. Харків, вул. Алчевських, 29, <https://orcid.org/0000-0002-3354-2629>

Regarding the diversification and digitization of the educational space in Ukraine: globalization trends

Annotation. The article is devoted to the study of globalization trends in the field of digitization and diversification of the modern educational space. The article examines the interpretation of the terms "digitalization" and "diversification" by national and foreign scientists, as well as our understanding of these processes.

We found out that the concept of "digitalization" is interpreted by scientists as the process of using, applying, transferring, and converting information into a digital format; system of data collection, storage, analysis, application of artificial intelligence; transformation of penetration of digital technologies, regarding the optimization of business processes and business models.

It has been established that digitalization and diversification open up new ways of personalized support and individual approaches that take into account the abilities, preferences, and breadth of scientific interests of education seekers. The digital educational space of modern educational institutions promotes learning in a flexible mobile format.

The main advantages of digitization of education are considered. It has been established that thanks to digitalization, the educational process becomes personalized, accessible, and flexible. This creates comfortable conditions for self-study, effective development and career growth of future education seekers. At the same time, it was noted that despite the unconditional advantages of digitalization of education, there are a number of problems that hinder the success of this process.

It was also noted that the domestic industry lags behind its global counterparts. Systemic underfunding, technical backwardness, lack of prestige of the teaching profession and other factors are indicated.

The reasons that influenced the emergence of diversification of education were studied and it was noted that diversification contributes to the emergence of a new paradigm, improves the education system, makes it more flexible and able to adapt to modern conditions, causes the emergence of pedagogical alternatives, the development of intensive innovative searches.

Keywords: digitalization, diversification, globalization trends, educational space, educational process, higher education institutions, information technologies.

Вступ

Вже декілька років поспіль життя українців в умовах «цифрового» світу переважно визначається та ототожнюється з діджиталізацією, яка дотепер є невід'ємною частиною нашого життя.

Серед численних сфер, у яких завдяки діджиталізації відбуваються фундаментальні зміни, що призводять до покращення якості людського життя, вирізняється освітня сфера, яка ще під час пандемії COVID-19, а тепер – і під час військової агресії, прийняла серйозний виклик. Руйнуючи наші міста, завдаючи збитків державі, країна-агресор має на меті забрати у нас майбутнє.

Діджиталізація освітнього простору, що відбувається сьогодні, змінить долю не лише нинішніх, а й майбутніх поколінь. До прикладу, Я. Цехмістер зазначає, що «провідним трендом у цьому напрямку стане діджиталізація – створення цілісної IT-інфраструктури в державі, забезпечення вчителів технічною та методичною підтримкою, розвиток культури користування» [14].

Діджиталізація освітнього простору в Україні створить новий капітал, заснований на розвитку творчості та інтелектуального потенціалу людини, як фундаментальних складових людської особистості. Адже саме ці ключові риси роблять людину представником виду «*homo sapiens*», а простіше кажучи, роблять людину – людиною.

Над проблематикою діджиталізації освітнього простору працювали такі науковці: Н. Бахмат [9], Ю. Гаруст [6], О. Грибіненко [1], С. Король [2], Т. Лазоренко [3], А. Олексієнко [12], Є. Польовик [2], М. Сморгун [9], В. Свистун [5], В. Сухонос [6], В. Харківський [7], Я. Цехмістер [14], І. Шолом [3], М. Antikainen [8], J.-P. De Clerck [10], С. Heavin [11], P. Kivikytö-Reponen [8], D. J. Power [11], M. Rachinger [13], R. Rauter [13], T. Uusitalo [8] та інші.

Мета цієї статті – дослідити тренди глобалізації щодо диверсифікації та діджиталізації освітнього простору в Україні.

Результати

Нині практично всі сфери життя людини діджиталізовані. В епоху глобальних змін оцифрування означає появу інноваційних рішень у різних сферах людської діяльності: соціальній, політичній, технологічній, науковій, у сфері економіки та логістики, а також, що дуже важливо – в освітній сфері.

У науковій літературі існує багато підходів до розуміння категорії «діджиталізація». Так, на думку О. Грибіненко, «діджиталізація – це певні трансформаційні процеси, використання цифрових технологій з питань оптимізації та автоматизації бізнесу, підвищення рівня продуктивності і зростання якості комунікації зі споживачами» [1, с. 35].

С. Король та Є. Польовик зазначають, що «діджиталізація – це процес створення спеціалізованої системи збирання, збереження та аналізу інформації, оптимізації її пошуку, у тому числі й використовуючи мережу Інтернет, обробки великого обсягу даних, використання штучного інтелекту та онлайн-сервісів у процесі провадження виробничої діяльності» [2, с. 68].

На думку В. Сухонос та Ю. Гаруст «діджиталізація – це процес впровадження цифрових технологічних засобів у всі сфери людської діяльності, їх поступове переведення в електронний вигляд» [6, с. 81].

Т. Лазоренко та І. Шолом стверджують, що «процес діджиталізації характеризується трансформацією, впровадженням цифрових технологій з метою оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, покращення комунікаційних зв'язків із споживачами та підвищення ефективності господарської діяльності» [3, с. 50].

Разом із тим, у контексті досліджуваного питання варто зауважити позицію зарубіжних науковців щодо розуміння терміну «діджиталізація». Сучасні зарубіжні науковці визнають діджиталізацію невід'ємною складовою сучасної глобалізованої економіки, адже вважають, що, саме з її допомогою здійснюється раціоналізація управління ресурсами [8, 10], оптимізація моделей управління бізнесом [13] та відбуваються структурні зміни [11].

Отже, поняття «діджиталізація» трактується дослідниками як процес використання, застосування, перенесення та переведення інформації у цифровий формат, оцифрування; система збору, зберігання, аналізу даних, застосування штучного інтелекту; трансформація проникнення цифрових технологій в оптимізацію бізнес-процесів та бізнес-моделей. Діджиталізація – це проникнення цифрових інновацій у бізнес-процеси, що суттєво їх покращує, а також економить час та кошти установи.

«Зростання цифрових технологій щодня відкриває нові можливості для інновацій та трансформації освітнього процесу. У світі, що швидко змінюється, вищі навчальні заклади прагнуть до інновацій: вони постійно переосмислюють свою педагогіку, оновлюють свою інфраструктуру та знаходять нові ідеї, щоб запропонувати своїм студентам кращий досвід навчання» [12, с. 22].

Загалом діджиталізацію ЗВО розглядають у трьох напрямках, наведених нижче.

1. Використання цифрових технологій для автоматизації різноманітних процесів освітнього закладу. Водночас, кожне оновлення технології знаменує собою початок нового етапу діджиталізації цієї діяльності.

2. Використання комплексу цифрових технологій високого рівня, що виникли на певному етапі розвитку.

3. Впровадження в діяльність ЗВО комплексу цифрових технологій високого рівня з метою побудови такої моделі професійної діяльності, в основі якої буде ефективне використання цих технологій для вирішення професійних завдань [7, с. 133].

Безумовно, діджиталізація освітнього процесу має безліч переваг. Серед найвагоміших назовемо такі:

- діджиталізація освітніх процесів економить час та гроші, одночасно підвищуючи продуктивність;

- поліпшується ефективність комунікацій;

- зростає мобільність і доступність;

- покращується можливість зберігання і використання інформації незалежно від місця знаходження.

Незважаючи на безумовні переваги діджиталізації освіти, існує й низка проблем, які заважають успішності цього процесу (рис. 1).

Рис. 1. Основні проблеми діджиталізації освіти

*Джерело: [6]

Безсумнівно, величезні перетворення, які супроводжують діджиталізацію, сприяють подальшій інтеграції нових технологій у навчальний процес. Так, наприклад,

зростання популярності цифрових технологій в освіті сприяло появі великої кількості освітніх онлайн-ресурсів та віртуальних навчальних платформ.

Проте, діджиталізація ще не завершена, адже постійно з'являються якісь нові digital-технології, що сприяють ефективнішому навчанню здобувачів освіти. Так, наприклад, Bakhmat N. & Smorgun M. вважають, що «для забезпечення якісної освіти сучасним навчальним закладам необхідно застосовувати ефективні засоби організації, управління та полегшення навчального процесу за допомогою мобільних відеоігор» [9, с. 63].

Основні переваги, які можуть покращити навчання студентів під час використання відеоігор, згруповані в табл. 1.

Таблиця 1

Основні переваги використання відеоігор в освітньому процесі*

№ з/п	Переваги
1	Безперервний процес навчальної діяльності, адже, як правило, кожен учень щодня користується смартфоном.
2	Систематизація знань і навчальної програми – більшість ігор мають структурований план навчання.
3	Мотивація у навчанні засобами ігрової діяльності. Інтерес учнів до використання інноваційних засобів навчання зумовлений їхнім віком.
4	Активізація пізнавального розвитку учня засобами ігрової діяльності. У педагогіці науково доведено, що засоби творчої ігрової діяльності активізують роботу мозку, покращують пам'ять і формують практичні навички людини. Тому використання відеоігор з матиме низку переваг з погляду фізіології.
5	Можливість дистанційного навчання, доступ до навчальних матеріалів, а також низька вартість їх отримання. Як правило, відеоігри набагато дешевші, ніж матеріали в паперовій палітурці чи цифрові підручники. Більшість відеоігор пропонують навчальний план і можливість використання програми вартістю від 5 до 20 доларів на місяць.

*Джерело: [9, с. 69]

Розуміючи, що діджиталізація освітніх процесів незворотна, варто зазначити, що вітчизняна індустрія відстає від світових аналогів. Дається взнаки системне недофінансування, технічна відсталість, відсутність престижності професії вчителя та інші фактори. Сучасна ІТ-модернізація освітньої системи має принципово змінити її, але глибинні галузеві проблеми можуть суттєво уповільнити цей процес і відтермінувати його результативність [4, с. 183]. Водночас, удосконалити сучасну освіту, зробити її доступнішою та конкурентоспроможною, здатна диверсифікація. Завдяки варіативності стало можливим орієнтувати вищу освіту на підтримку суттєвих відмінностей у програмах і функціях ЗВО відповідно до різних соціокультурних та соціально-економічних вимог. Власне, саме поняття диверсифікації (від лат. «diversicatio») означає зміну та різноманітність, тобто, розмаїття рівнів і форм здобуття освіти (поява ступенів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», поліпрофесійної та монопрофесійної освіти тощо). Існує декілька причин, що вплинули на виникнення диверсифікації освіти (рис. 2).

Диверсифікація в освіті означає забезпечення різноспрямованого розвитку системи освіти загалом, а також її складових, а отже, створення умов для формування різнобічної особистості з широким спектром компетентностей, необхідних у сфері професійної діяльності. Варіативність характеризує не усі зміни, а лише ті, які

дозволяють найбільш повно застосовувати ресурси, забезпечити відносну стабільність розвитку, задовольнити мінливі потреби, збільшити потенціал розвитку за рахунок різноманітності нових підходів, стратегій тощо.

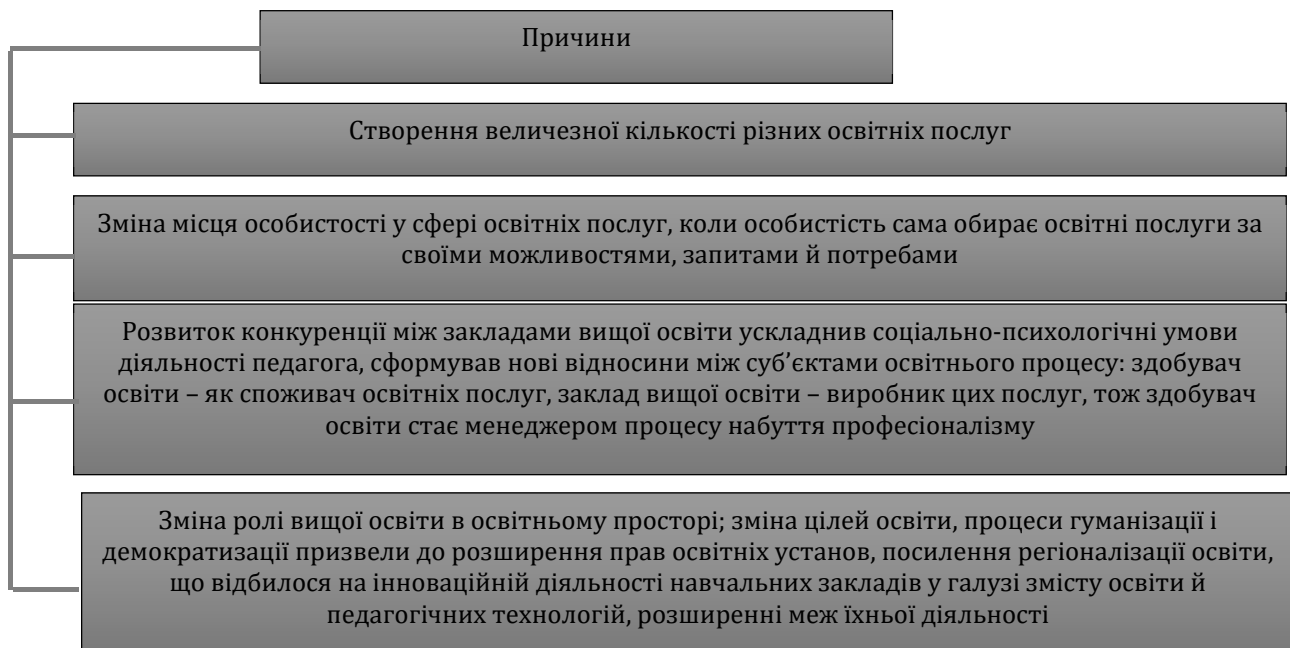

Рис. 2. Причини, що вплинули на диверсифікацію освіти

*Джерело: [5]

Варто також зазначити, що на сучасному етапі вирізняють декілька напрямів диверсифікаційних освітніх процесів (рис. 3).

Висновки

Як бачимо, діджиталізація докорінно змінила освіту. Сьогодні передача і засвоєння знань, розвиток умінь і навичок значною мірою здійснюються через комп'ютер і мережу: зовсім по-іншому подається навчальний матеріал, кардинально змінилися методи, форми і засоби формування знань, умінь та навичок. Отже, оцифрування призводить до збільшення попиту на здобуття освіти незалежно від віку.

Діджиталізація та диверсифікація освітнього простору призводять до мобільності, безперервності та індивідуалізації освітнього процесу. Тому першочергове завдання ЗВО – виховання конкурентоспроможних спеціалістів, які відповідають потребам сьогодення. Система освіти набуває нових рис: збільшення кількості освітніх онлайн-платформ, упровадження в освіту нових технологій, які дозволяють багаторазово застосовувати один електронний ресурс для надання різноманітних освітніх послуг. Навчальні заклади стають простором для інновацій, адже на їх основі створюються освітні онлайн-платформи та розробляються системи тематичних модульних рівнів.

Отже, диверсифікація постає невід'ємним процесом освітньої системи загалом, здійснює її структурну перебудову та має суттєвий вплив на освітні заклади.

Рис. 3. Напрямки диверсифікаційних освітніх процесів

*Джерело: [5]

Список використаних джерел

1. Грибіненко О. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 16. С. 35–37.
2. Король С. Я., Польовик Є. В. Діджиталізація економіки як фактор професійного розвитку. *Modern Economics*. 2019. № 18. С. 67–73.
3. Лазоренко Т., Шолом І. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез допов. міжнар. наук.-практ. конф. 2020. Вип. 1. С. 50–51.
4. Маргулов А. Х. Діджиталізація освіти: контекст освітніх трендів. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 30 квітня 2021 р.). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 182–183.
5. Свистун В. І. Диверсифікація управління професійно-технічною освітою як науково-педагогічна проблема. *Електронна бібліотека НАПН України*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9175/1/диверсифікація1.pdf> (дата звернення: 19.01.2022).
6. Сухонос В., Гаруст Ю., Шевцов Я. Діджиталізація освіти в Україні: зарубіжний досвід та вітчизняна перспектива впровадження. *Правові горизонти*. 2019. № 19. С. 79–88.
7. Харківський В. С. Діджиталізація освітнього процесу в закладах післядипломної медичної освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. № 67. С. 130–136.
8. Antikainen M., Uusitalo T., Kivikytö-Reponen P. Digitalisation as an enabler of circular economy. *Procedia CIRP*. 2018. № 73. Pp. 45–49.

9. Bakhmat N., Smorgun M. On the role of digitalization and globalization for the development of mobile video games in the education of the future: trends, models, cases. *Futurity Education*. 2022. No. 2(4), 63–74. doi: 10.57125/FED.2022.25.12.07.
10. De Clerck J.-P. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digitaltransformation-disruption/> (дата звернення: 17.01.2022).
11. Heavin C., Power D. J. Challenges for digital transformation–towards a conceptual decision support guide for managers. *Journal of Decision Systems*, 2018. No. 27(sup. 1). P. 38–45.
12. Oleksiienko A., Kotendzhy L., Kyrylova Y., Kaminsky V., Viesova O. An analysis of the digital university phenomenon: dilemmas, new opportunities. *Futurity Education*. 2022. No. 2(4). P. 18–25. DOI: 10.57125/FED.2022.25.12.02.
13. Rachinger M., Rauter R., Müller C., Vorraber W., Schirgi E. Digitalization and its influence on business model innovation. *Journal of Manufacturing Technology Management*. 2018. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMTM> (дата звернення: 17.01.2022).
14. Tsekhmister Y. Education of the future: from post-war reconstruction to EU membership (Ukrainian case study). *Futurity Education*. 2022. No. 2(2). P. 42–52. DOI: 10.57125/FED/2022.10.11.28.